

## POSREDOVANJE DOŽIVLJENOG MILOSRĐA

Darko TEPERT

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb  
darko.tepert@gmail.com

U Izvanrednom jubileju milosrđa (8. prosinca 2015. – 20. studenoga 2016.) pojam milosrđa došao je u središte zanimanja crkvene, ali u nekim slučajevima i izvanckrvene javnosti. Taj pojam nije međutim jednoznačan i obilježen je različitim interpretacijama unutar različitih disciplina, o čemu svjedoči kako sadržaj Teološko-pastoralnog tjedna održanog od 26. do 28. siječnja 2016. godine u Zagrebu tako i sadržaj ovog broja *Bogoslovske smotre*.

U svojoj buli kojom je najavio Izvanredni jubilej milosrđa *Lice milosrđa*, papa Franjo napisao je i ovo: »Milosrđe: to je riječ koja objavljuje otajstvo Presvetoga Trojstva. Milosrđe: ono je posljednji i najviši čin kojim nam Bog dolazi ususret. Milosrđe: ono je temeljni zakon koji prebiva u srcu svake osobe, kada gleda iskrenim očima brata kojeg susreće na životnom putu. Milosrđe: ono je put koji sjedinjuje Boga i čovjeka, jer otvara srce nadi da smo ljubljene zauvijek usprkos ograničenju zbog svoga grijeha« (*Lice milosrđa*, 2). Osim toga, papa kaže da je milosrđe »uvjet našega spasenja« (*Isto*).

Govoreći o željenim plodovima Izvanrednog jubileja milosrđa, papa kaže: »Kako samo želim da nadolazeće godine budu prožete milosrđem, da bismo išli ususret svakoj osobi, noseći Božju dobrotu i nježnost! Neka do svih, i vjernika i onih koji su udaljeni od vjere, dopre balzam milosrđa kao znak Božjega kraljevstva, već prisutna među nama!« (*Isto*, 5).

Na taj način, čovjek je pozvan najprije prepoznati Božje milosrdno djelovanje prema čovjeku, da bi onda mogao isto tako čovjek djelovati prema čovjeku. Odatle i geslo Izvanrednog jubileja milosrđa: »Milosrdni poput Oca«. U toj dinamici nalazi smisao i tema Teološko-pastoralnog tjedna: »Teologija i pastoral Božjeg milosrđa«.

U ovom Uvodniku pokazat ćemo kako je dinamika milosrđa prisutna najprije u biblijskim tekstovima Staroga zavjeta i Novoga zavjeta, a po njima i u nekim drugim aspektima crkvenog života.

## 1. Ljubomoran i milosrdan Bog

U Knjizi Izlaska, na početku niza Božjih zapovijedi koji nam je poznat kao Dekalog ili Deset zapovijedi, nalazi se tekst u kojem se Bog predstavlja kao ljubomoran Bog, koji ipak iskazuje milosrđe onima koji ga ljube i koji vrše njegove zapovijedi (usp. Izl 20,1-6). Između ostaloga, ondje je rečeno da se Izraelci ne smiju klanjati niti smiju služiti drugim božanstvima, a kao razlog navedena je Božja ljubomora (usp. 20,5). Nama danas može izgledati čudno da Bog samoga sebe naziva ljubomornim Bogom. Izraz može označavati i ljubomoru i zavist, a posljedica je savezničkog odnosa koji će sada biti sklopljen između Boga i njegova naroda. Savez je često uspoređen u Svetom pismu s bračnim odnosom, pa Bog postaje ljubomoran ako se njegov narod odaje bludu s drugim bogovima. Tom njegovom ljubomorom sveti su pisci objašnjavali nevolje naroda kao kaznu za nevjeru. Tu je vrlo jasno rečeno da Bog kažnjava grijeh otaca, onih koji ga mrze, »na djeci do trećeg i četvrtog koljena« (20,5). To su riječi koje također zbunjuju današnjega kršćanskog čitatelja Svetog pisma. Zar su djeca kriva zbog grijeha očeva i djedova?

Osobito u Starom zavjetu valja vrednovati postupnost objave. Bog se postupno objavljivao svojem narodu i vodio ga prema sve dubljem razumijevanju svoje volje. Tako je i u ovom slučaju. Da bi se naglasila potreba isključive vjernosti Bogu Izraelovu, zapovijed donosi i prijetnju kaznom. Kasniji tekstovi pojasnit će, u novim okolnostima, Božji odnos prema grijehu. Osobito je to postalo jasno kod prorokâ. Tako kod proroka Ezekielâ čitamo: »Što vam je te o Izraelu ponavljate poslovicu: 'Oci jedoše kiselo grožđe, sinovima trnu zubi!'« (Ez 18,2), a u nastavku dodaje: »Tko je pravedan i poštuje zakon i pravdu [...] taj je zaista pravedan i taj će živjeti« (18,9). Sve više postaje naglašena osobna odgovornost za grijeh i neposlušnost Bogu. Stoga i odlomke iz Knjige Izlaska moramo čitati u svjetlu kasnije božanske objave koja tim odlomcima daje dodatno tumačenje.

Tako onaj koji griješi, koji prije svega svjesno napušta Boga i okreće se drugim božanstvima, na sebe navlači kaznu. S druge strane, onome koji je Bogu vjeran, koji ga ljubi i vrši njegove zapovijedi, njemu Bog iskazuje milosrđe u svoj širini značenja te riječi. Drugim riječima, Bog za ljubav uzvraća ljubavlju ili, još točnije, očekuje da na njegovu ljubav uzvratimo ljubavlju. Božje milosr-

đe stoga je bitno povezano s ljubavlju kojom nas ljubi Bog i kojom nas poziva da i mi ljubimo njega. Bog je u svojem milosrđu vjeran nama i potiče nas da mi budemo vjerni njemu. Bog u svojem milosrđu vrši sve obveze saveza koji je sklopio s nama te nas potiče da i mi vršimo svoje obveze prema njemu. Milosrđe je odraz bliske veze koja postoji između Boga i nas.

Drugi tekst iz Knjige Izlaska smješten je nakon nevjere naroda (usp. Izl 34,5-9). Bog se tada pokazuje ljubomornim, pa kaže Mojsiju: »Pusti sada neka se moj gnjev na njih raspali da ih istrijem. Onda ću od tebe razviti velik narod« (Izl 32,10). Način prikaza Boga ovdje je antropomorfan, a to znači da je Bog prikazan na ljudski način. Kasniji biblijski tekstovi će sve više izbjegavati takav način prikazivanja Boga te će on sve manje biti obilježen ljudskim pokretima, raspoloženjima i reakcijama. U tom tekstu, osim Božje poruke, prepoznajemo i ljudskog pisca koji iz svojeg iskustva i iz svojeg svijeta nastoji nešto reći o Bogu.

Mojsijeva molitva u nastavku podsjeća Boga na njegovo izbaviteljsko djelo (usp. 32,11) te ga poziva da smiri svoj gnjev i odustane od zla koje je nakanio učiniti narodu (usp. 32,12). Osobito je važna rečenica: »Sjeti se Abrahama, Izaka i Izraela, slugu svojih, kojima si se samim sobom zakleo i obećao im: 'Razmnožit ću vaše potomstvo kao zvijezde na nebu i svu zemlju ovu što sam obećao dat ću vašem potomstvu i ona će zavazda biti njihova baština« (32,13). Kao odgovor na tu molitvu dolazi tekst u kojem se Bog predstavlja kao »Bog milosrdan i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću«, koji »iskazuje milost tisućama, podnosi opačinu, grijeh i prijestup« (34,6-7). I dalje ostaje prijetnja kazne za potomke do četvrtog koljena (usp. 34,8), no ona je poništena po ponovljenoj Mojsijevoj molbi: »Premda je narod tvrde šije, oprosti naše grijeha i naše opačine i primi nas za svoju baštinu« (34,9). Na to Bog odgovara: »Dobro« (34,10) te obnavlja savez s Izraelom. Iz toga »dobro« izbija neizmjerne strpljivost, razumijevanje, praštanje, ljubav. Iz toga »dobro« izbija prava Božja narav. On promatra čovjeka te vidi njegove potrebe, njegove želje, njegova htijenja, procjenjuje ih, vrednuje, prepoznaje ono što je čovjeku doista potrebno, što je za njegov rast i napredovanje, ono što je za njegovo spasenje. I na to kaže: »Dobro.«

Vidljivo je da Bog ne samo da ne kažnjava potomke nego i samim grešnicima oprašta i ponovno s njima sklapa savez, taj ljubavni odnos između Boga i njegova naroda. Božje milosrđe očituje se u praštanju koje je pokrenuto ljubavlju i vjernošću. Bog čovjeka »podnosi« u njegovim grijesima i u njegovu neposluhu. Kao što se Mojsije nije ustručavao moliti za grešni narod, tako se i nijedan vjernik ne smije ustručavati moliti za sebe samoga i za ljude oko sebe u njihovim nevjeraama i udaljavanjima od Boga i njegovih zapovijedi.

Bog čovjeka u njegovoj grešnosti i neposlušnosti opominje, kao što roditelji opominju svoju djecu, često im posvjescujući i posljedice koje bi mogle nastupiti ukoliko ne poslušaju. Ako je dijete neposlušno, pa se u odsutnosti roditelja igra vatrom, ako se opeče, bol koju osjeća nije posljedica roditeljske odluke ili volje, nego je posljedica neposlušnosti djeteta. Slično i Bog čovjeka opominje kad mu daje zapovijedi, kad mu otkriva svoju volju. Ako sagriješi, pa nosi posljedice grijeha, svojih ili tuđih, nije na Bogu krivnja, nego na samom čovjeku ili na drugim ljudima. Ipak, Božja nježnost, ljubav, vjernost i milosrđe daleko nadilaze svaku našu grešnost, dokle god smo voljni tražiti oprostjenje i pokušati ponovno.

## 2. Božje i čovjekovo milosrđe

U Drugoj knjizi o Samuelu, gdje je riječ o Davidovu grijehu na koji ga upozorava prorok Natan (usp. 2 Sam 12,1-25), dobro je uočiti dva vida pod kojima se promatra milosrđe. S jedne je strane to Božje milosrđe kojim on oprašta grešniku, a s druge je strane ono milosrđe s kojim se čovjek treba odnositi prema drugom čovjeku.

Nakon grijeha s Bat Šebom i ubojstva njezina muža Urije Hetita, prisposodobom o bogatašu i siromahu Natan pokušava Davidu dozvati u svijest što je učinio i probuditi kod njega pokajanje. Suočen s prisposodobom, ali ne znajući da je riječ o njemu, David gnjevno odlučuje da bogataš zaslužuje smrt, jer »nije znao milosrđa« (12,6). Hebrejski izraz koji je ovdje upotrijebljen da bi se reklo »znati milosrđe« glagol je *hāmāl*, koji prije svega znači »suosjećati«. Tako, na primjer, kad u Knjizi Izlaska faraonova kći ugleda malenoga Mojsija koji je u košari bio ostavljen u rijeci, njoj se »sažali« (heb. *hāmāl*) nad njim (usp. Izl 2,6). Isti glagol znači i »poštedjeti«, pa je upotrijebljen kad je u Drugoj knjizi o Samuelu David »poštedio« Šaulova sina Meribaala (usp. 2 Sam 21,7). Na koncu, taj glagol znači i »biti milostiv«, pa se kod proroka Malahije o onom posljednjem danu Gospodnjem čita: »U dan koji spremam bit ću im milostiv (heb. *hāmāl*) kao što je milostiv otac sinu koji mu služi« (Mal 3,17). David ovdje zapravo presuđuje samome sebi. Valja zamisliti trenutak konsternacije kad mu je Natan rekao: »Ti si taj čovjek!« (12,7).

Kada je David rekao: »Sagriješio sam protiv Gospodina!«, Natan mu je odvratio: »Gospodin ti oprašta tvoj grijeh: nećeš umrijeti« (12,13). Ona kazna za grijeh koju je David namijenio bogatašu iz prisposdobe, njega će mimoići jer se pokajao. Ipak, tu nije kraj, jer mu Natan kaže i ovo: »Jer si tim djelom prezreo Gospodina, neminovno će umrijeti dijete koje ti se rodilo!« (12,14). Pokajanje

čovjeku omogućava da uživa u Božjem milosrđu, ali čovjekovi postupci ponekad imaju posljedice koje ostaju. Prepoznati Božje milosrđe i oprostjenje, a opet prihvatiti i posljedice svojih grijeha, znak je zrela vjernika. David je prihvatio i nastavio živjeti svoj život s milosrdnim i velikim Bogom.

Čita li se taj odlomak pod vidom čovjekova milosrđa prema drugom čovjeku, vidi se kako David osuđuje onoga bogataša iz prisposode i kako za njega kaže: »Četverostruko će naknaditi ovcu zato što je učinio to djelo i što nije znao milosrđa!« (12,6). David osuđuje bogataša, a onda i samoga sebe, jer nije znao milosrđa, to jest jer nije suosjećao sa siromahom, s onim koji je slabiji od njega, s onim kojega nitko nije mogao ili htio braniti. Misli se ovdje na sudbinu Urije Hetita. David se nije nad njim sažalio i nije ga poštudio, nije mu se smilovao. Bog je milostiv prema Davidu i milostiv je prema čovjeku. David nije bio spreman pokazati jednako smilovanje prema drugom čovjeku.

Kada čovjek postane svjestan svojih grijeha brzo se nastoji uteći pod Božje milosrđe. I zna da Bog uvijek oprašta. Čovjek je, također, spreman samome sebi mnogo toga oprostiti, naći opravdanje i imati razumijevanja za sebe samoga. I to nije loše. Loše je kad zaboravi tako postupati prema bližnjima. Još i više, loše je ako u želji da opravda ili prikrije svoje grijeha, slabosti i zloće, naudi drugima. Ako je vjernik Božji znak, znak njegove pravednosti i njegova milosrđa u ovome svijetu, kao što je to bio i kralj David, kakvu sliku o Bogu daje drugim ljudima?

### 3. Milosrđe i suosjećanje

Upravo iz suosjećanja s drugima proizlaze milosrdna djela. Isus je suosjećao s različitim pojedincima i skupinama ljudi.

Prvi tekst na koji se osvrćemo jest onaj iz Evanđelja po Marku koji govori o opsjednutome iz gerazenskoga kraja (usp. Mk 5,1-20). Neposredno prije te epizode evanđelist donosi izvještaj o tome kako je Isus sa svojim učenicima plovio na drugu stranu jezera, dakle prema Dekapolu, te putem stišava oluju (usp. 4,35-41). Izvještaj zaključuje pitanjem koje si postavljaju učenici: »Tko li je ovaj da mu se i vjetar i more pokoravaju?« (4,41). Odgovor nije izrečen, ali je ponuđen u slici jer samo Bog ima vlast nad prirodnim silama.

Isus koji je tako predstavljen u božanskoj sili sada dolazi u gerazenski kraj i nailazi na čovjeka koji je imao nečistoga duha (usp. 5,2), to jest bio je opsjednut zloduhom. Informacija da je živio u grobnicama dodatno naglašava obrednu nečistoću i odvojenost od Boga, jer je u židovstvu groblje smatrano

obredno nečistim prostorom te se čovjek koji bi prošao kroz groblje morao odmah podvrgnuti obrednom pranju kako bi uopće mogao stupiti pred Boga. Naglašena je u tom odlomku i sila zloduha koji je opsjeo toga čovjeka, jer ga nitko nije uspijevao primiriti (usp. 5,3-4). Zloduh nije samo predstavljao neugodu za druge ljude nego nanosio bol i ranjavao i samoga čovjeka kojega je opsjeo (5,5). Kad ga je Isus oslobodio od zloduha, on moli Isusa da mu omogući ostati uz njega (5,18). Evanđelist nato izvješćuje: »No on mu ne dopusti, nego mu reče: 'Pođi kući k svojim pa im javi što ti je učinio Gospodin, kako ti se smilovao'« (5,19). Glagol »smilovati se« prevodi grčku riječ *eleeō*, koja može značiti i »suosjećati«, »iskazati milosrđe«. Isus je ovdje doista lice Božjega milosrđa. Bog je milosrdno pogledao na čovjeka kojega je zloduh bio zarobio i sada ga je oslobodio. Božje smilovanje, međutim, u isto vrijeme znači i poslanje. Čovjek koji je oslobođen ne može zauvijek ostati uz Isusa, nego je poslan svjedočiti o onome što mu je Bog učinio. I, doista, po njegovu svjedočenju, oni koji su se prije plašili sada se dive (usp. 5,20).

Svaki se vjernik treba zapitati kako mu se sve Bog smilovao i kako mu je iskazao milosrđe da bi o tome mogao govoriti i drugima. Čovjekovo oslobođenje može donijeti oslobođenje i drugima. Čovjekovo iskustvo Božjega milosrđa može rastjerati strah i zarobljenost drugih ljudi i donijeti im slobodu, otvoriti ih za vjeru i pružiti im radost i mir.

Drugi odlomak koji ovdje promatramo preuzet je iz Evanđelja po Mateju, a slijedi nakon niza Isusovih čudesnih djela u korist pojedinih ljudi. Tako je ondje Isus već bio ozdravio gubavca (usp. Mt 8,1-4), slugu rimskoga satnika (usp. 8,5-13), Petrovu punicu i niz drugih bolesnih i opsjednutih (usp. 8,14-17). I ondje, nakon stišavanja oluje (usp. 8,23-27), oslobađa opsjednute (usp. 8,28-34), potom ozdravlja uzetoga (usp. 9,1-8), te ozdravlja ženu s krvarenjem i uskrisuje Jairovu kćer (usp. 9,18-26), dvojici slijepaca daje vid (usp. 9,27-31) i konačno oslobađa opsjednutoga nijema čovjeka (usp. 9,32-34). Ukupno je riječ o deset izvještaja o oslobođenju, ozdravljenju i uskrišenju. Na koncu dolazi tekst u kojem je, kao u sažetku, riječ o tome kako je Isus obilazio gradove i sela, poučavao po sinagogama, propovijedao i liječio svaku bolest i nemoć (usp. 9,35). Isusovo poslanje na taj način uključuje ne samo riječ nego i konkretna djela u korist čovjeka.

Evanđelist ovdje kaže: »Vidjevši mnoštvo, sažali mu se nad njim jer bijahu izmučeni i ophrvani kao ovce bez pastira« (9,36). Isus najprije vidi. Njegovu pogledu nisu skrivene ljudske nevolje. Pogled na njih potiče kod njega sažaljenje. Tu se susreće grčki glagol *splanhmnizomai*, koji može značiti i »sažaliti se«, »suosjećati«, »imati milosti«, »pokazati milosrđe«. Isus suosjeća s na-

rodom koji je izmučen i ophrvan. To podsjeća na Mojsijevu molbu iz Knjige Brojeva: »Neka Gospodin, Bog duhova u svakom tijelu, postavi čovjeka nad ovom zajednicom koji će pred njom izlaziti; koji će pred njom stupati; koji će je izvoditi i uvoditi tako da Gospodnja zajednica ne bude kao stado bez pastira« (Br 27,16-17). Isus je pravi odgovor na tu molitvu. Zajednica je sada sigurna.

Kršćanski vjernik treba biti svjestan da je pod Gospodinovim pogledom i da u Gospodinu ima svojeg pastira, svoju sigurnost. To je izraz Božjega milosrđa koje i fizički dotiče čovjeka, kao što Isus pruža ruku i dodiruje onoga gubavca (usp. Mt 8,3), kao što dotiče ruku Petrove punice (usp. 8,15), kao što dodirom žena s krvarenjem ozdravlja (usp. 8,20), kao što prima Jairovu kćer za ruku i uskrišava je (usp. 8,25), kao što dotiče oči slijepaca (usp. 8,29). Božje milosrđe djeluje i riječju, kao što Isus samom riječju ozdravlja satnikova slugu (usp. 8,13), kao što prijeti vjetru te stišava oluju i odgoni strah od učenika (usp. 8,26), kao što riječju oslobađa opsjednute (usp. 8,32), kao što riječju ozdravlja uzetoga (usp. 9,6). Valja u životu prepoznati snagu milosrdnog djelovanja Božje riječi koja oprašta, tješi, hrabri, spašava, duhovno liječi, ali i milosrdna Božje djela koja zahvaćaju u fizički život čovjeka.

Isusovo suosjećanje ne dovodi samo do milosrdnih djela u korist pojedinaca ili skupina nego i do potrebe za radnicima koji će poći u žetvu. Stoga valja moliti »gospodara žetve da pošalje radnike u žetvu svoju« (Mt 9,38). Kad Bog poziva nekoga u duhovno zvanje, a osobito u svećeničku službu, i to je izraz milosrđa, a tko je pozvan mora biti svjestan da je njegova služba prije svega služba pružanja milosrđa, da narod ne bi bio kao ovce bez pastira. Pastir se očituje kroz milosrdna djela.

Još se jednom Isus sažalio nad narodom. Bilo je to kad se mnoštvo okupilo oko njega, a on je izliječio bolesnike (usp. Mt 14,13-14). U nastavku hrani pet tisuća muškaraca, ne računajući ženu i djecu, s pet kruhova i dvije ribe (usp. 14,15-21). Nije nevažno da i ovdje treba suradnju svojih učenika kojima kaže: »Dajte im vi jesti« (14,16). Kad Isus sa sažaljenjem, sa suosjećanjem pogleda narod, uvijek s poslanjem gleda i one koji su mu blizu kako bi bili suradnici njegova milosrđa. Ne odnosi se to samo na svećenike nego na svakoga kršćanina.

U svjetlu ovdje navedenih evanđeoskih tekstova papa Franjo ovako govori o Isusu: »Sva znamenja koja čini, prije svega prema grešnicima, siromašnima, isključenima, bolesnima i onima koji trpe, u znaku su milosrđa. Sve u njemu govori o milosrđu. Ništa u njemu nije lišeno suosjećanja. Pred mnoštvom ljudi koje ga je slijedilo, Isus je, vidjevši ljude umorne i iscrpljene, izgub-

ljene i bez vođe, osjetio u dubini srca snažno suosjećanje prema njima (usp. Mt 9,36). Nošen tom suosjećajnom ljubavlju, ozdravljao je bolesne koje su mu donosili (usp. Mt 14,14) i s nekoliko riba nahranio je veliko mnoštvo (usp. Mt 15,37). Isusa u svim tim situacijama nije pokretalo ništa drugo doli milosrđe, kojim je čitao ono što je u srcu njegovih sugovornika i odgovarao na njihovu najdublju potrebu« (*Lice milosrđa*, 8).

#### 4. Milosrdni kao Otac

Blaženstvima u Evanđelju po Mateju započinje veliki Isusov Govor na gori (usp. Mt 5,1 – 7,29) koji je upravljen u prvom redu Isusovim učenicima (usp. 5,1-2). U središtu blaženstava stoji ono upravljeno milosrdnima. Ono podsjeća na to da je u Starom zavjetu milosrdan najprije Gospodin. O tome govore proroci, o tome govore psalmi. Mudrosna književnost u Bibliji promatra i čovjekovu dužnost da bude milosrdan. Tko je milosrdan, može uživati u Božjem milosrđu. Čovjekovo milosrđe omogućava da pravednost bude ostvarena. Svako od osam blaženstava na drukčiji način govori o istoj stvari, pa se između njih može staviti i znak jednakosti. Tako je kraljevstvo nebesko isto što i utjeha, ostvarenje Božjih obećanja, pravednost, milosrđe, gledanje Boga, Božje sinovstvo. Stoga se može reći da milosrđe podrazumijeva sve ono što ostvaruje pravdu, Božja obećanja, Božju prisutnost, prisnost s Bogom. Osim toga, znak jednakosti valja staviti i među prvim stihovima blaženstava, pa Božje milosrđe zadobivaju i siromasi duhom koji se pouzdaju u Boga, i ožalošćeni koji očekuju Božje djelovanje, i krotki koji su maleni pred Bogom i ljudima, i oni koji nastoje ostvariti Božju pravednost, i oni koji iskreno i čista srca hode pred Gospodinom, i oni koji nastoje ostvariti mir, i oni koji su progonjeni. Biti milosrdan, prema tome, znači ostvarivati prisutnost kraljevstva nebeskoga među ljudima.

Blaženstvima započinje i značajan govor »na ravnu« u Lukinu evanđelju (usp. Lk 6,20-49). U tome govoru nalaze se i Isusove riječi: »Budite milosrdni kao što je Otac vaš milosrdan« (Lk 6,36). U svojoj buli *Lice milosrđa* papa Franjo o tome kaže: »To je program života koji je koliko zahtjevan toliko i bogat radošću i mirom. Isusova je zapovijed upućena svima onima koji hoće slušati njegov glas (usp. Lk 6,27). Da bismo bili sposobni za milosrđe, moramo se dakle, u prvome redu osposobiti za slušanje Božje riječi. To znači ponovno otkriti vrijednost šutnje kako bismo razmatrali Božju riječ koja nam je upućena. Na taj je način moguće razmatrati Božje milosrđe i usvojiti ga kao vlastiti način života« (*Lice milosrđa*, 13).



Pa poslušajmo Božju riječ! Isusov govor u Lukinu evanđelju započinje ovdje s četirima blaženstvima (usp. Lk 6,20-23) koja su mnogo konkretnija od onih osam prisutnih u Matejevu evanđelju (usp. Mt 5,3-10). Sva su Lukina blaženstva namijenjena onima koji su u potrebi, na rubu i na neki način zanemareni i oštećeni: siromasima, onima koji gladuju, onima koji plaču i onima koje mrze i izopćuju. Nakon toga Isus izgovara četiri »jao« onima koji su krivi za takvo stanje (usp. Lk 6,24-26). Slijedi tumačenje blaženstava (usp. 6,27-38) te naglašavanje nauka uz pomoć četiriju kratkih prispodoba (usp. 6,39-49).

Iz Isusova tumačenja jasno je da je pravi odgovor na nevolje koje pogađaju one koji su blaženi prilično radikaln. Riječ je o opraštanju, podnošenju i ljubavi pa i prema onima kojima su namijenjeni oni »jao«, to jest prema onima koji su krivi zbog nevolja što ih kršćani podnose.

Kad na kraju toga tumačenja Isus kaže: »Budite milosrdni kao što je Otac vaš milosrdan« (Lk 6,36), on to tumači riječima: »Bit ćete sinovi Svevišnjega jer je on dobrotiv i prema nezahvalnicima i prema opakima« (6,35). Pritom Isus podsjeća na riječi Levitskog zakonika, gdje Bog kaže Izraelcima: »Sveti budite! Jer sam svet ja, Gospodin, Bog vaš!« (Lev 19,2). Za Isusa, kako nam ga prikazuje Lukino evanđelje, biti svet znači biti milosrdan i to milosrdan poput Boga koji je strpljiv sa svima. Od kršćana se zahtijeva milosrđe prema svakome, pa i prema neprijatelju i prema najvećem grešniku. To je milosrđe bez razlike, bez ograničenja, bez uvjetovanja. U središtu takva milosrđa trebaju najprije biti oni koji su zapostavljeni i na rubovima.

Takvim milosrđem vjernici u svijetu uprisutnjuju milosrđe Božje koje je milosni dar za svakoga, bez razlike. Milosrdni Isus zastaje kraj svake osobe u potrebi, bilo da je riječ o duhovnoj bilo materijalnoj potrebi. Njegova pozornost i bliskost, njegova pomoć, makar samo materijalna, znači i duhovno spasenje za tu osobu. Kad Isus liječi, on i spašava. Kad Isus naučava, on i spašava. Kad Isus opominje, on i spašava.

Pitanje je za svakoga kršćanina: Kako pristupiti svakoj osobi poput Isusa? Kako pristupiti a da moje poučavanje ne odbije osobu, nego je privede spasenju? Kako pristupiti a da moje socijalno djelovanje ne ostane samo socijalno nego postane i spasonosno? Kako pristupiti drugome a da taj susret bude susret s milosrdnim Ocem?

Da bi se to moglo ostvariti, potrebno je pristupiti Isusu i slušati njegove riječi. Na kraju svojeg govora u šestom poglavlju Lukina evanđelja on kaže: »Tko god dolazi k meni te sluša moje riječi i vrši ih [...] sličan je čovjeku koji gradi kuću pa iskopa u dubinu i postavi temelj na kamen« (Lk 6,47-48). Slušati i vršiti važnije je od upravljanja molitava (usp. 6,46). Milosrđe je aktivno.

## 5. Kako je Otac milosrdan?

Odgovor na to pitanje nalazi se u trima prispodobama o izgubljenima: o izgubljenoj ovci, o izgubljenoj drahmi i o izgubljenom sinu.

Iz zajedničkog izvora s Matejevim evanđeljem Luka preuzima prispodobu o izgubljenoj i nađenoj ovci (usp. Lk 15,3-7; Mt 18,12-14). U Matejevu evanđelju ona se nalazi u kontekstu Isusova govora njegovim učenicima, gdje je riječ o međusobnim odnosima u zajednici, o izbjegavanju sablazni, o bratskoj opomeni i opraštanju uvreda (usp. Mt 18). U Lukinu evanđelju Isus se obraća carinicima i pismoznancima koji su mu prigovarali što »prima grešnike i blaguje s njima« (Lk 15,2).

Kod Mateja se ne nalazi ni ona lijepa slika prisutna u Lukinoj inačici prispodobe, a koju izriču riječi: »Kad je nađe, stavi je na ramena sav radostan pa došavši kući; sazove prijatelje i susjede i rekne im: 'Radujte se sa mnom! Nađoh ovcu svoju izgubljenju'« (Mt 15,5-6). Kod Mateja se samo kaže da se raduje zbog nađene ovce više nego zbog onih devedeset i devet koje nisu zalutale (usp. Mt 18,13). Dva su bitna dodatka u toj Lukinoj rečenici: ovca je na čovjekovim ramenima i čovjek saziva susjede i prijatelje da se zajedno raduju. Riječ je o mesijanskoj radosti koju su Židovi očekivali u posljednjim vremenima, a vidimo kako Luka sada uz mesijanska očekivanja veže i milosrđe prema izgubljenima. Dok je kod Mateja ovca zalutala, kod Luke je izgubljena. Kod Mateja ona predstavlja kršćanskoga brata koji je zalutao, kojemu treba oprostiti i vratiti ga u zajednicu Crkve. Kod Luke je, zbog konteksta rasprave s farizejima i pismoznancima, snažnije naglašeno da je riječ o carinicima i grešnicima. Prema njemu, vjernik se mora približiti grešniku, baš kao što je Isus blagovao s carinicima i grešnicima. Ako to ne učini, njihovo lutanje postaje vjernikova odgovornost. Oni nisu »zalutali« kao kod Mateja, nego ih je vjernik »izgubio«.

Ako je u prispodobi o izgubljenoj i nađenoj ovci naglasak na ostavljanju onih pravednih da bi se izišlo i približilo grešniku, u prispodobi o izgubljenoj i nađenoj drahmi (usp. 15,8-10) naglasak je na naporu traženja. Žena koja je izgubila drahmu pali svjetiljku, mete kuću, sve brižljivo pretraži dok ne nađe drahmu (usp. 15,8). Prema toj prispodobi, milosrđe zahtijeva određen napor. To nije nešto što se čini usput, nego traži vrijeme, rad, ali i jasan uvid. Zbog toga je spomenuta svjetiljka.

Treća je prispodoba najopsežnija i najsloženija (usp. Lk 15,11-32). Obično se naziva prispodobom o izgubljenom i nađenom sinu. Mogla bi se nazvati i prispodobom o dvojici izgubljenih i nađenih sinova. Mlađi sin, koji se bio odao razvratu, prolazi i kroz proces pokajanja i obraćenja, pa se vraća (usp. 15,17-20).

Snažan je pokret oca koji trči ususret i pada tomu sinu oko vrata (usp. 15,20). Radost nastupa zbog novog života: »Sin mi ovaj bijaše mrtav i oživje« (15,24). Drugi sin, premda je cijelo vrijeme uz oca, također se gubi. On se gubi na onaj način kako su se izgubili farizeji i pismoznanci, jer nisu bili spremni prihvatiti Kristov milosrdni odnos prema grešnicima (usp. 15,28-30). I njemu otac iskazuje milosrđe jer ni njega ne želi izgubiti. I njemu ide ususret, razgovara s njime, nagovara ga. Milosrđe je, prema toj prisposobi, prije svega osoban odnos prema svakome. Nije riječ ovdje o načelima i istinama, nego o osobama.

Tako milosrđe najprije znači suosjećanje, razumijevanje i pristupanje drugome, potom pokušaj jasnoga uvida u svačiju situaciju i aktivno i ustrajno traženje, a onda i pozornost na posebnosti svake pojedine osobe. U svemu tome obiluje radost.

Papa Franjo, u svojoj buli *Lice milosrđa*, navodi i riječi blaženoga pape Pavla VI., koji je na zatvaranju Drugoga vatikanskog koncila rekao: »Osuda pogrešaka, da; jer to iziskuje ljubav, ništa manje no istina; ali prema osobama samo upozorenje, poštovanje i ljubav« (*Lice milosrđa*, 4).

## 6. Na Isusovoj »valnoj duljini«

Sve bi to trebalo pomoći čovjeku da sâm usvoji Božji način gledanja na čovjeka i Božji način djelovanja, upravo onako kako se to vidi u prisposobi o milosrdnom Samarijancu (usp. Lk 10,29-37) kojom je protumačena zapovijed ljubavi prema bližnjemu. Nakon što su onoga opljačkana i polumrtva čovjeka zaobišli svećenik i levit, pristupa mu Samarijanac i samoga sebe čini njemu bližnjim. Samarijanac vidi polumrtva čovjeka, »sažali se pa mu pristupi i povije rane« (10,33-34).

Isus govoreći da se Samarijanac »sažalio« nad onim čovjekom, rabi grčki glagol *splanhizomai*, koji je u evanđelju toliko puta opisuje upravo Isusovo raspoloženje koje ga navodi da pomogne pojedincima i skupinama ljudi u potrebi. I, doista, Samarijanac je sažaljenjem i suosjećanjem potaknut da pomogne čovjeku te ga zbrinjava onako kako dolikuje (usp. 10,34-35). On čak ostavlja gostioničaru dva denara, što je otprilike odgovaralo dvjema dnevnim nadnicama. Samarijanac ne vrši obredne zakone, čak im se samom svojom pojavom i protivi, ali zato vrši zapovijed ljubavi. Pohvaljen je jer je iskazao ljubav. Sad se vidi da je to doista najveća zapovijed.

Kad na kraju cijelog odlomka Isus kaže zakonoznancu: »Idi pa i ti čini tako!« (10,37), on zapravo tek tada daje odgovor na prvo pitanje: »Što mi je činiti da život vječni baštinim?« (10,25). Želi li tko uživati u vječnom životu,

mora učiti od milosrdnoga Boga, mora učiti od milosrdnoga i suosjećajnoga Isusa, mora učiti od milosrdnoga i suosjećajnoga Samarijanca koji je slika Isusa Krista. Kad se učini bližnji svojem bližnjemu, tada čovjek baštini život vječni. Budući da je omrznuti stranac Samarijanac mogao biti bližnji, vidimo da Isus ruši granice među ljudima. Ljubav i milosrđe ne poznaju granica, poznaju samo osobe i potrebu.

U svojoj buli *Lice milosrđa* papa Franjo piše: »Kao što možemo vidjeti u Svetome pismu, milosrđe je ključna riječ koja opisuje Božje djelovanje prema nama. Bog se ne ograničava samo na to da potvrdi svoju ljubav, već je čini vidljivom i opipljivom. Ljubav, uostalom, ne bi nikada mogla biti apstraktna riječ. Ona je po samoj svojoj naravi konkretan život: to su namjere, stavovi, vladanja koja se pokazuju u svakodnevnome djelovanju. Božje je milosrđe njegova brižnost i odgovornost prema nama. On sâm osjeća se odgovornim, to jest želi naše dobro i želi nas vidjeti sretne, ispunjene radošću, vedrinom i mirom. Na istoj 'valnoj duljini' mora biti milosrdna ljubav kršćanâ. Kako ljubi Otac, tako ljube djeca. Kao što je milosrdan on, tako smo pozvani i mi biti milosrdni jedni prema drugima« (*Lice milosrđa*, 9).

U skladu s time, teško je reći da bi mogao postojati neki pastoral Božjega milosrđa. Prije bi se trebalo reći da cjelokupan pastoral Crkve treba odisati Božjim milosrđem. Pastoralno djelovanje mora očitovati one namjere, stavove i vladanja koji proizlaze iz djelotvorne ljubavi, one ljubavi koja postaje konkretnom.